

Inarinmaan Lapinkyläyhdistys ry
Haapalaaksontie 2
99800 Ivalo
yrjo.mattila@gmail.com
0400 871 553

Inari 25.1.2018

Asiamies: Kari Kyrö
karikyro@gmail.com
0400 398 984

Saamelaiskäräjälain muutosta valmistelevalle toimikunnalle

Seloste: Saamelaiskäräjälain muutosehdotukset sinivärillä

3§ Saamelainen

Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- 1) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
- 2) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa; tai
- 3) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään.

Perustelut

Yli kaiken tiedossa olevan historiatiedon kantaman luotettavasti osoitettu suora ja katkeamaton polveutuminen oman alueensa ikivanhoista, alueitaan ikiajat asuttaneista lappalaissuvuista on varmin tae alueen alkuperäiskansaan kuulumisesta. Ellei henkilö tätä alkuperäiskansaan kuulumisen keskeisintä kriteeriä täytä, kaikki muu on konstailua.

On äärimmäisen tärkeää, että saamelaiskäräjät ja sen vaalilautakunta saadaan tässä asiassa noudattamaan lakia. Lain noudattamattomuus on ollut yleistä ja päätökset mielivaltaisia. Sen seurauksena KHO on joutunut vaalien alla, ruuhkaan saakka, tekemään päätöksiä vaaliluetteloon lisäämisestä. Monet saamelaiskäräjien jäsenet eivät kunnioita näitä KHO:n päätöksiä ja nimittelevät hyväksytyjä lantalaisiksi. He sanovat KHO:n päätösten loukkaavan saamelaisten itsemääräämisoikeutta. On kysyttävä, keiden saamelaisten? Aivan kuin käräjien enemmistönä nyt olevien saamelaisten lisäksi ei muita saamelaisia olisikaan. On selvää, että tähän parlamentin jäsenten esimerkkiä luovaan käytökseen liittyvät myös ne tapahtumat jotka viimeaikoina ovat lisääntyneet lain noudattamattomuuksina ja nuorten radikaalien separatismiin viittaavina ilmaisuina.

Kaikkien on ymmärrettävä se, että eri alueilla pitkään eläneiden saamelaisryhmien perinteiset kulttuurit ja elinkeinot poikkeavat toisistaan. Sekään ei liene ylivoimainen ymmärrettävä, että keskenään lähisukulaiset kuuluvat samaan kansaan, eikä heitä voi mielivalloin erottaa toisistaan. Erottelun perusteeksi ei riitä edes saamelaispolitiikassa tehtyjen päätösten arvostelu. Saamelaisryhmät ovat paikallisissa luonnonolosuhteissa ja niissä muodostuneissa omissa kulttuureissaan pääosin paikallaan eläneitä, lukuun ottamatta poroja paimentaneita nomadeja, jotka aikanaan pohjolassa vaelsivat. Heidänkin jälkeläisensä ovat nykyisin asettuneet paikoilleen, viimeistään porotilalain aikana, 1970 luvulla, monet toki jo paljon sitä ennen. Näyttää siltä, että erityisesti heille, muiden saamelaiskulttuurien, erityisesti metsä- ja kalastaja saamelaisten olemassaolo, oikeudet ja hyväksyntä on kaikkein vaikeinta.

Suomen olosuhteissa kaikkia nykyisiä saamelaisryhmiä on pidettävä tasa- arvoisina. Täysi- ikäiset Inarinlappalaisten, sekä Metsä-, kalastaja- ja tunturilappalaisten jälkeläiset (nyk. saamelaiset) jotka esittävät luotettavan ja katkeamattoman polveutumisensa ja joiden esivanhemmat ovat merkitty metsä-, kalastaja tai tunturilappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa on hakemuksestaan hyväksyttävä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

On väitetty joidenkin lappalaismerkkintöjen olevan muualta Suomesta muuttaneiden ammattiin perustuvia. Asia voidaan tarkistaa, kun tarkastellaan merkintöjä ajalta, jolloin tällaista muuttoa ei vielä ollut.

Kaikkien saamelaisten oikeuksia koskevat päätökset voidaan panna täytäntöön vasta sen jälkeen kun nämä, nykyisin ilman äänioikeutta ja vaikuttamisen mahdollisuutta olevien saamelaisten hakemukset vaaliluetteloon on hyväksytty.

9 § Neuvotteluelvoite

Viranomaiset neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella: 1) yhdyskuntasuunnittelua; 2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta; 3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhtontaa; (10.6.2011/626) 4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta; 5) saamenkielisen ja saamen kielen kouluopetuksen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä; taikka 6) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

Neuvotteluelvoitteen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta. Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei estä viranomaista jatkamasta asian käsittelyä.

Mielestämme 9§ voidaan pitää ennallaan.

Perustelut

Neuvotteluelvoite on hyvin toimiva, ja tehokas työkalu saamelaiskäräjillä. Kaikkia saamelaiselinkeinoja ja niihin kuuluen kaikkia saamelaiskulttuurimuotoja on myös kohdeltava tasapuolisesti perustuslain 17§ 3) mukaan. Alueen muiden asukkaiden ja elinkeinon kanssa on pyrittävä rakentamaan dialogiin ja vuorovaikutukseen,

elinkeinot toimivasti yhteen sovittaen.

Saamelaiskäräjälain mahdollinen täydentäminen julkishallintoa ja muitakin julkisia tahoja sitovalla yhteistyövelvoitteella olisi käytännössä raju muutos nykyisiin yhteistyötapoihin, sekä saamelaiskäräjien aseman vahvistumisen että taloudellisten lisäresurssien tarpeen muodoissa. Noita resursseja tarvittaisiin sekä saamelaiskäräjille että niiden kanssa yhteistyötä tekemään sidotuille tahoille. Tietoa yhdestä tällaisesta jo koetusta, vapaaehtoisesta "yhteistyövelvoitteesta" on Metsähallituksella ns. Akwe:Kon -menettelystä.

Yhteistyövelvoitteen periaatteena olisi, aiempiin esityksiin viitaten, "vilpitön pyrkiminen yksimielisyyteen" erilaisten hankkeiden suunnittelun aloittamisesta niistä päättämiseen asti. Tuollainen määrittely on kovin subjektiivista ja antaa tarvittaessa mahdollisuuden tietynlaisiin veto-oikeuden tulkintoihin. Tuollaisessa tilanteessa käyttöön otettava "kulttuurin heikentämiskielto", jollaista niinkään on aiemmin ehdotettu, antaisi kovin helpon mahdollisuuden säännellä ja estää alueella harjoitettavia ja sinällään alueen kehittämisen sekä yhteiselon kannalta muutoin merkittäviä hankkeita ja toimintoja.

10§ Kokoonpano ja toimikausi

Saamelaiskäräjiin kuuluu 21 jäsentä ja neljä varajäsentä, jotka valitaan saamelaiskäräjien vaaleilla neljäksi kalenterivuodeksi kerrallaan.

Saamelaiskäräjien vaaleissa kuntakohtainen saamelaiskäräjien jäsenten paikkamäärän tulee vastata kunnan äänioikeutettujen määrää suhteessa Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien ja Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueen äänioikeutettujen määrään. Lisäksi tulee yksi varajäsen jokaiselle edellä mainitulle kunnalle, sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelle. Kotiseutualueen ulkopuolelta valitaan yksi jäsen ja yksi varajäsen.

Valtioneuvosto määrää saamelaiskäräjien vaalien tuloksen perusteella saamelaiskäräjien jäsenet ja varajäsenet tehtävänsä, myöntää pyynnöstä eron tehtävästä ja määrää mainittujen vaalien tuloksen perusteella uuden jäsenen ja varajäsenen sen tilalle, joka on vaalikauden aikana lakannut olemasta jäsen tai varajäsen.

Saamelaiskäräjien jäsenen tai varajäsenen menettäessä 22 §:ssä tarkoitetun vaalikelpoisuuden tehtävänsä valtioneuvoston on saamelaiskäräjien aloitteesta todettava hänen luottamustoimensa lakanneeksi.

Perustelut

Saamelaiskäräjien jäsenten lukumäärä on 21. Nyt on esitetty jäsenten lukumäärän nostoa 25:een. Esitykselle on vaikea löytää tosiasiallisia perusteita. Jäsenten kunta- ja aluekohtaisten "kiintiöpaikkojen" määrän on vastattava kunkin alueen äänioikeuden omaavien saamelaisten määrää, suhteessa kuntien ja alueiden keskinäiseen äänioikeuden omaavien saamelaisten määrään. Vaaleilla valittu saamelaiskäräjät on oltava demokraattinen, oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti kaikkia saamelaisia edustava. Tätä on edellytettävä perustuslain 6§ toteutumiseksi.

13§ Saamelaiskäräjien hallitus

Saamelaiskäräjät valitsee keskuudestaan hallitukseen puheenjohtajan ja kaksi varapuheenjohtajaa sekä enintään neljä muuta jäsentä.

Vaalivuonna toimivan hallituksen puheenjohtaja, kaksi varapuheenjohtajaa ja muut jäsenet jatkavat kuitenkin tehtävässään siihen asti, kunnes uusi hallitus on vaalien jälkeen valittu. (30.12.2002/1279)

Hallitus valmistelee asiat saamelaiskäräjien kokoukselle ja toimeenpanee käräjien päätökset siten kuin työjärjestyksessä tarkemmin määrätään.

Saamelaiskäräjien hallitukseen tulee nimetä jäsenet perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettusta kustakin perinteisestä saamelaiselinkeinosta: kalastus, metsästys, poronhoito, saamelaismatkailuelinkeino, käsityö eli Sámi duodji. Kaksi paikkaa jää täytettäväksi muista saamelaiselinkeinoista, mukaan lukien kaupallinen ja kotitarve keräily. Hallituksen tulee edustaa mahdollisimman hyvin Suomen saamelaisten kielellisiä ja alueellisia ryhmiä.

HUOMIO: saamelaiskäräjien hallituksen kokoonpanoa koskeva perusteltu ehdotus liitteessä 1.

14§ Muut toimielimet

Saamelaiskäräjät asettaa vaalilautakunnan 4 luvussa tarkoitettuja vaaleja varten. Käräjät voi asettaa myös muita toimielimiä saamelaisten kulttuuri- itsehallintoon kuuluvien asioiden hoitamiseksi.

Vaalilautakunnassa on 9 jäsentä, 3 jokaisesta saamenkieliryhmästä. vaalilautakuntaan tulee nimetä jäsenet perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettusta kustakin perinteisestä saamelaiselinkeinosta: kalastus, metsästys, poronhoito, saamelaismatkailuelinkeino, käsityö eli Sámi duodji. Neljä paikkaa jää täytettäväksi muista saamelaiselinkeinoista, mukaan lukien kaupallinen ja kotitarve keräily. Vaalilautakunnan tulee edustaa mahdollisimman hyvin Suomen saamelaisten kielellisiä ja alueellisia ryhmiä.

Perustelut

Vaalilautakunnan vastuullinen tehtävä on vaaliluettelon laatiminen. Sen vuoksi vaalilautakunnan jäsenten on tunnettava koko saamelaisalueen elinkeinot ja kulttuuri, sekä laajalti alueen saamelaiset. Elinkeinoihin pohjaava vaalilautakunnan jäsenten kokoonpano vastaa parhaiten tätä vaatimusta. Jäsenten lukumäärän ollessa 9, valitaan kaikista kieli- ja alueryhmistä 3 jäsentä kustakin. Tällä menettelyllä voidaan lisätä kaikkien kieli- ja alueryhmien ihmisten tuntemusta vaalilautakunnassa. Tämä on tärkeää vaaliluettelo hakemusten käsittelyssä ja vaaliluettelon laadinnassa.

23§ Vaaliluettelo

Vaalilautakunta laatii äänioikeutetuista vaaliluettelon edellisten vaalien vaaliluettelon ja väestötietojärjestelmän tietojen pohjalta. Vaaliluetteloon merkitään äänioikeutetun nimi, henkilötunnus, kotikunta ja osoite, mikäli kotikunta ja osoite ovat tiedossa. Kotikuntaa ja osoitetta ei kuitenkaan saa merkitä vaaliluetteloon, jos nämä tiedot ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 31 kohdan mukaan salassa pidettäviä.

Äänioikeutetut merkitään vaaliluetteloon aakkoselliseen järjestykseen kunnittain, jollei 1 momentista muuta johdu.

Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hakeutuminen tapahtuu vaalikauden aikana tekemällä hakemus vaalilautakunnalle. Hakemukset vaalilautakunnalle on jätettävä vaaleja edeltävän vuoden kesäkuun 30. päivään mennessä.

Perustelut

Vaaliluetteloon hakeutumiseen on oltava jatkuva mahdollisuus. Vaalilautakunnan on käsiteltävä hakemukset viipymättä. Hakemusten jättöaika on vaaleja edeltävän vuoden kesäkuun 30. päivä, jolla mahdollistetaan uusien vaaliluetteloon hyväksytyjen jäsenten mahdollisuus asettua myös vaaleissa ehdolle.

26 b § Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Mielestämme on pidettävä ennallaan.

Saamelaiskäräjien hallituksen 26 §:ssä tarkoitettuun päätökseen ja vaalilautakunnan 26 a §:ssä tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen viimeistään 14 päivänä siitä päivästä, kun asianomainen on saanut päätöksestä tiedon.

Valituksen tekemisestä on muutoin voimassa, mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Korkeimman hallinto-oikeuden on annettava päätöksestään viipymättä tieto valittajalle, saamelaiskäräjien hallitukselle ja vaalilautakunnalle, jonka on tehtävä vaaliluetteloon päätöksestä mahdollisesti aiheutuvat muutokset ja tarvittaessa lähetettävä asianomaiselle 24 §:ssä tarkoitettu ilmoituskortti.

Perustelut

Suomi on oikeusvaltio. Monilukuisten saamelaiskäräjien vaalilautakunnan virheellisten ja syrjivien päätösten jälkeen, on pidettävä huoli siitä, että kaikilla saamelaisilla on oikeus saada riippumattoman tuomioistuimen päätös asiassaan.

Perustuslain 6§ 1) toteutumisen varmistamiseksi henkilön vaaliluetteloon hakeutumista koskevat erimielisyyssasiat on pidettävä riippumattoman tuomioistuimen, KHO:n ratkaistavana.

Oikeudellinen vastuu

Saamelaiskäräjien toimielimillä ja henkilöstöllä on kuntalain mukainen oikeudellinen vastuu.

Perustelut

Julkisin valtion varoin toimivia saamelaiskäräjien toimielimiä ja henkilöstöä on pidettävänä julkisoikeudellisina vastuullisina toimijoina. Vastuu toimielinten ja henkilöiden päätöksistä ja toimista kuuluu kullekin toimielimelle ja henkilölle.

ILO – 169 sopimus ja parafoitu pohjoismainen saamelaisopimus

Ennen kuin kaikki entiset valtionmaanhallinta- ja käyttöoikeus sopimukset ja perustuslainsuojaa nauttivat kiinteistöoikeudet on alueella selvitetty ja tarpeellisilta osiltaan vahvistettu ja kiinteistörekisteriin merkitty, ei mitään, niiden päälle tulevia uusia valtionmaan hallinta- ja käyttöoikeus sopimuksia saa vahvistaa.

Perustelut

Jotkut saamelaispoliitikot ovat puhuneet ilman äänioikeutta olevien saamelaisten vaaliluettelohakemuksista heidän pyrkivän, jotakin hyvää tavoitellen, vain "apajille." Ehkäpä he itse näin sanoessaan kokevat olevansa apajilla. Näiden äänioikeudettomia halventavien puheiden tarkoitus lienee vain yleisesti väärin mielikuvien synnyttäminen ja katteeton mustamaalaus. Uskottelun kohderyhmänä lienevät myös poliitikot, maan hallitus ja eduskunta.

Tosiasiassa valtaosalla Inarin ja Enontekiön äänioikeudettomilla saamelaisilla on vanhojen tilojensa perustamisasiakirjoihin merkitty valtionmaahan laajat maa- ja vesioikeudet. Osa niistä on merkitty myös kiinteistörekisteriin vuosina 2009- 2011.

Sen sijaan monilla tunturi- ja muuttosaamelaisilla, sekä poronomadien jälkeläisillä, jotka nyt vaativat saamelaiskäräjillä valtionmaan yhteishallintaa ja käyttöoikeuksia. ja ILO- 169 sopimuksen ratifointivaatimuksilla, sekä parafoidun Pohjoismaisen saamelaisopimuksen allekirjoituksella, ei valitettavasti näitä perustuslain suojaa nauttavia kiinteistöihin kuuluvia oikeuksia ole.

Mainitut talojen oikeudet valtion maahan ovat nk. tilojen erityisiä etuuksia, jotka kalastuksen osalta ovat pääosin Inari, Utsjoen ja Enontekiön kunnassa tulleet Maanmittauslaitoksen kiinteistörekisteriin markatuiksi.

Alueen isojako on edelleen kesken. Tällä hetkellä mm. Inarissa on useita kiinteistömääritys hankkeita vireillä talon perustamisasiakirjoihin nykyiselle valtionmaalle merkityistä käyttöoikeuksista mm. metsästykseseen, sekä kota- ja tulipuunottoon metsästyksen yhteydessä, sekä jäkälän ja maa- ainesten ottoon.

Kaikki nämä oikeudet on merkitty taloja perustaessa 1700 ja 1800 luvulla talokirjoihin, niille veromaille, joita taloja perustaneet suvut olivat jo aiemmin hallinneet ja niistä veroa maksaneet.

Edellä esitetyn vuoksi mitään uusia oikeuksia, alueen valtionmaata koskien ei voi näiden vanhojen, perustuslain suojaa nauttivien kiinteistöoikeuksien päälle perustaa ennen kuin nämä vanhat kiinteistöoikeudet on selvitetty.

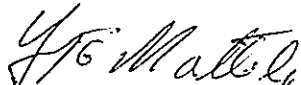
Inarinsaamelaisten kotialue

Inarin alueen alkuperäiskansaa koskien tulee muodostaa Inarinsaamelaisten kotialue joka merkitään karttoihin. Tästä alueesta on eri toimijoilla kuulemisvelvollisuus Inarinsaamelaисilta, historiallisilta maan haltijoilta ja alkuperäisiltä maa- ja vesi oikeuden omistajilta. Inarilaisten kotialueelle on Inarinsaamelaисille turvattava lailla kolttalaintasoiset oikeudet.

Saamelaiskäräjälain uudistamisen yhteydessä on tunnustettava Inarin alueen alkuperäiskansan asema ja oikeudet erilliskysymyksenä alkuperäiskansoja koskevien säädösten mukaisesti, ja turvattava alueen Inarinsaamelaisten ja Lappalaisten jälkeläisten oikeus harjoittaa omaa kulttuuria ja kieltä.

Perustelut

Inarinsaamelaisten oikeusasema vaatii vahvistuksen. Saamelaiskäräjien nykyisen politiikan myötä inarinsaamelaiset ovat vaarassa sulautua valtasaaamelaisuuteen. Inarin saamenkielen elvytystoimet ovat onneksemme edenneet. Kielen elvyttäminen niitä harvoja asioita, jossa saamelaiskäräjät ovat myönteisesti tukeneet inarinsaamelaisia. Ohjelmassa oleva inarinsaamelaisten oikeusaseman vahvistaminen sen sijaan ei ole edennyt lainkaan.

Yrjö Mattila
puheenjohtaja

Anja Akujärvi
sihteeri

Inarinmaan Lapinkyläyhdistys ry
Haapalaaksontie 2
99800 Ivalo

Inari 25.1.2018

Asiamies:

karikyro@gmail.com

+358 400 398 984

Saamelaiskäräjälain muutosta valmistelevalle toimikunnalle

Oikeusministeriössä on vireillä saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995, jäljempänä myös saamelaiskäräjälaki) tarkistamista tarkoittava säädösvalmisteluhanke (hankenumero: OM077:00/2017), jonka työn tulisi olla valmis 30.4.2018 mennessä. Hankkeen perustaksi oikeusministeriö ilmoittaa: Saamelaiskäräjistä annetun lain tarkistaminen on edelleen tarpeellista. Lain säännökset ovat osittain vanhentuneita, ja säännösten toimivuudessa on havaittu ongelmia.

Oikeusministeriön mukaan saamelaiskäräjälain muutosta valmistelevan toimikunnan tehtävänä on valmistella tarpeelliset muutokset saamelaiskäräjistä annettuun lakiin. Toimikunnan työn perustana ovat perusoikeudet ja muut perustuslain asettamat velvoitteet, Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus. Työssä otetaan huomioon myös parafoitu Pohjoismaiden saamelaissopimus sekä ILO 169 -sopimus. Toimikunta antaa ehdotuksensa hallituksen esityksen muodossa, ja sen tulisi päästä yksimielisyyteen esityksen sisällöstä.

Esitämme toimikunnalle kohteliaimmin saamelaiskäräjälain säännösten toimivuudessa havaituista puutteista ja lain soveltamiseen liittyvistä ongelmista seuraavan.

Lähtökohtia

Saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) eli saamelaiskäräjälain toimivuutta ja siihen liittyviä ongelmia säädöksenä on arvioitava ennen kaikkea siltä kannalta, kattaako saamelaiskäräjälain 3 §:n saamelaismääritelmä perustuslain 17 §:n 3 momentin tarkoitettujen saamelaisten ryhmän. Tällä hetkellä lain saamelaismääritelmä, ottaen huomioon myös oikeuskäytäntö, on liian ahdas, mistä aiheutuu ongelmia ja saamelaiskulttuurin menetyksiä saamelaisalueella.

Perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettujen saamelaisten ryhmä on merkittävästi laajempi kuin lain saamelaismääritelmä, mikä on ongelmallista perustuslain kanssa ja mistä aiheutuu ongelmia ja oikeudenmenetyksiä niille saamelaisille, jotka ovat perustuslaissa tarkoitettuja saamelaisia, mutta joita ei ole hyväksytty vaaliluetteloon saamelaiskäräjälain 3 §:n virheellisillä tulkinnalla. Kysymys on myös saamelaisten osallistumisoikeudesta ja itsemääräämisoikeudesta.

Perustuslain 17 §:n 3 momentin säännös

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä

viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Seuraavassa tarkastellaan edellä mainittuja ongelmia ja esitetään muutoksia saamelaiskäräjälakiin.

Saamelaiskäräjistä annetun lain mukaan *saamelaiskäräjien* tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja. Näissä asioissa saamelaiskäräjät käyttää lisäksi päätösvaltaa siten kuin lainsäädännössä säädetään. Saamelaiskäräjät vahvistaa toimintaansa varten työjärjestyksen (saamelaiskäräjälaki 5 §).

Saamelaiskäräjien työjärjestyksen (4 §) mukaan saamelaiskäräjien kokouksen asiana on mm. 2-kohta) hyväksyä saamelaisten kielellistä ja kulttuurista itsehallintoa koskevat säädösehdotukset, 3-kohta) hyväksyä periaatteellisesti merkittävät ja laajakantoiset aloitteet, esitykset, lausunnot ja muut kannanotot sekä 20-kohta) nimetä käräjien edustajat merkittävimpiin käräjien ulkopuolisiin pysyväisluonteisiin toimielimiin;

Saamelaiskäräjien *hallitus* on keskeisin sellainen saamelaiskäräjien toimielin, joka voi käyttää käräjille ja *saamelaiskäräjien kokoukselle* kuuluvaa toimivaltaa siten kuin saamelaiskäräjälaiassa tai saamelaiskäräjien työjärjestyksessä on määrätty (saamelaiskäräjälaki 15.1 §, toimivallan siirto).

Hallitus voi siis käyttää ja käytännössä myös käyttää käräjille kuuluvaa saamelaisten kannalta merkittävää toimivaltaa ja päätösvaltaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevissa asioissa. Hallitus osallistuu saamelaisten puolesta merkittävässä määrin eduskunnan toteuttamaan lain säätämiseen antamalla lausuntoja sekä olemalla valiokunnan kuultavana kaikissa saamelaisten kannalta merkittävässä lainsäädäntöhankkeissa Eduskunnan työjärjestyksen 37 §:n 2 momentin mukaisesti (*lainsäädäntö*).

Saamelaiskäräjien hallitus osallistuu myös valtioneuvoston piirissä tehtävään lainvalmisteluun osallistumalla eri toimikuntien työhön asettamalla jäsenen toimikuntaan, antamalla eri lausuntoja sekä osallistumalla eri ministeriöiden järjestämiin saamelaiskäräjälain 9 §:n tarkoittamiin viranomaisneuvotteluihin (*lainvalmistelu tai säädösvalmistelu sekä toimeenpano*)

Esitys saamelaiskäräjien kokouksen ja hallituksen kokoonpanosta

Kaikkien saamelaisten yhdenvertaisen kohtelun ja muodollisen oikeudenmukaisuuden (toiminnan ennustettavuus) kannalta edellä esitettyjen lähtökohtien valossa esillä olevassa oikeusministeriön lainvalmisteluhankkeessa on erinomaisen tärkeätä varmistaa kaikkien niiden relevanttien saamelaistahojen välitön edustus (jäsen) saamelaiskäräjillä (ja saamelaiskäräjien kokouksessa) sekä saamelaiskäräjien hallituksessa, joita perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitetaan ja joiden perusoikeuksia perustuslaissa turvataan. Sama koskee myös muita keskeisiä toimielimiä, kuten vaalilautakuntaa oikeuksien jatkuvuuden kannalta.

Eri saamelaistahojen edustus *saamelaiskäräjillä* ja välillisesti saamelaiskäräjien kokouksessa turvataan parhaiten kehittämällä saamelaismääritelmää koskevaa säännöstä (voimassa olevassa saamelaiskäräjälaiassa 3 §) siten, että määritelmä ottaa asianmukaisesti huomioon **saamelaisten polveutumiseen ja saamelaisten kulttuurin** (elinkeinojen) harjoittamisen muotoihin liittyviä oikeusnäkökohtia ja mainittuihin seikkoihin perustuvaa kokonaisvaltaista harkintaa.

Kaikkien perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettujen saamelaisten välittömän osallistumisoikeuden saamelaiskäräjien *hallituksen* työhön tulee turvata kehittämällä voimassa olevan saamelaiskäräjälain 13 §:n säännöstä saamelaiskäräjien hallituksesta seuraavalla tavalla. Samojen periaatteiden mukaisesti tulee varmistaa myös se, että kaikkien relevanttien tahojen edustajien tulee voida tulla nimetyksi vaalilautakunnan jäseneksi.

Merkittävimpien saamelaistahojen osallistumisoikeus saamelaiskäräjien kokouksen ja hallituksen työskentelyyn voidaan yrittää järjestää suhteellisen vaalittavan mukaisesti, mutta tämä edellyttäisi puoluejärjestelmän tai vastaavan järjestelmän tuomista saamelaiskäräjävaaleihin. Puoluejärjestelmän liittäminen saamelaisten vaaleihin lienee kuitenkin hankalaa, koska sen katsottaisiin liikaa muistuttavan pääväestön tapoja ja järjestelmiä epäilyttävine piirteineen.

Puoluejärjestelmä saamelaisten vaaleissa olisi ongelmallinen myös perustuslain mainitun 17.3 §:n sekä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa tarkoittavan perustuslain 121.4 §:n kanssa.

Allekirjoittaneet ehdottavatkin, että saamelaistahojen osallistumisoikeus saamelaiskäräjien kokouksen ja hallituksen työskentelyyn turvattaisiin perustuslain 17 §:n 3 momentista käsin siten, että esimerkiksi hallituksen jäseneksi tulee nimetä kunkin saamelaiselinkeinokulttuurin edustaja. Seuraavassa ehdotusta tarkastellaan hallituksen kokoonpanon avulla.

Saamelaiskäräjälain 13 §:n säännös saamelaiskäräjien hallituksesta (sisältää allekirjoittaneiden ehdotuksen uudeksi 4 momentiksi):

13 §

Saamelaiskäräjien hallitus

Saamelaiskäräjät valitsee keskuudestaan hallitukseen puheenjohtajan ja kaksi varapuheenjohtajaa sekä enintään neljä muuta jäsentä.

Vaalivuonna toimivan hallituksen puheenjohtaja, kaksi varapuheenjohtajaa ja muut jäsenet jatkavat kuitenkin tehtävässään siihen asti, kunnes uusi hallitus on vaalien jälkeen valittu. (30.12.2002/1279)

Hallitus valmistelee asiat saamelaiskäräjien kokoukselle ja toimeenpanee käräjien päätökset siten kuin työjärjestyksessä tarkemmin määrätään.

1. *Saamelaiskäräjien hallitukseen tulee nimetä jäsenet perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettusta kustakin perinteisestä saamelaiselinkeinosta (kalastus, metsästys, poronhoito, saamelaismatkailuelinkeino, käsityö eli Sámi duodji. Kaksi paikkaa jää täytettäväksi muista saamelaiselinkeinoista, mukaan lukien kaupallinen ja kotitarve keräily) Hallituksen tulee edustaa mahdollisimman hyvin Suomen saamelaisten kielellisiä ja alueellisia ryhmiä. (EHDOTUS)*

Esityksen perustelut

Saamelaiskäräjien hallituksen kokoonpanosta on säädettävä Eduskunnan antamassa laissa, koska hallituksen toimintaan liittyy myös perustuslain 17 §:n 3 momentin toimeenpanoon liittyviä piirteitä ja koska hallituksen toiminnassa on kysymys myös saamelaisten perusoikeuksista. Tällä hetkellä hallituksen kokoonpanoon liittyvistä seikoista on saamelaisten yhdenvertaisuuden kannalta puutteellisesti määräyksiä saamelaiskäräjien työjärjestyksen 5 §:ssä. Saamelaiskäräjälaisissa pannaan toimeen perustuslain 17 §:n 3 momenttia.

Perustuslain 17 §:n 3 momentin säännös asettaa valtiosääntöisen perustan saamelaisten elinolosuhteiden kehittämiseksi saamelaisten omaa kulttuuriperinnettä kunnioittaen (HE 309/1993 vp). Säännös turvaa saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvia saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, kuten poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä (esim. HE 309/1993 vp, PeVL 3/1990 vp ja PeVL 8/1993 vp sekä PeVL 32/2010 vp).

Perustuslakivaliokunta (PeVL 5/2017 vp) on Tenojoen kalastussäännöstön uusimista yhdessä Norjan kanssa koskeneen hallituksen esityksen (HE 239/2016 vp) johdosta antamassaan lausunnossa laajentanut perustuslain 17 §:n 3 momentissa tarkoitettua saamelaiskulttuurin (saamelaiselinkeinojen) sisältöä koskemaan myös saamelaismatkailua. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että saamelaisten pyyntikulttuuriin Tenojoella kuuluvat varsinkin perinteiset kalastusmuodot, kuten pato- ja lohiverkkokalastus sekä kulkutuskalastus. Sekä ihmisoikeuskomitea (ks. *Länsman ja muut v. Suomi, 511/1992*) että perustuslakivaliokunta ovat todenneet, että saamelaiskulttuuriin kuuluvat myös perinteisten elinkeinojen nykyaikaiset soveltamismuodot (Ks. PeVL 1/2016 vp, 4 ja PeVL 38/2004 vp, s. 4/II). Perustuslaki katsoo, että esimerkiksi vapakalastusta ja siihen liittyvää kalastusmatkailutoimintaa on näin ollen pidettävä osana saamelaista kalastuskulttuuria. Sama voidaan soveltaa muualla saamelaisalueella, vanhojen saamelaiselinkeinojen ja saamelaismatkailuelinkeinoon liittyen.

Edellä olevan perusteella 1) kalastuksen, 2) metsästyksen, 3) poronhoidon ja 4) saamelaismatkailuelinkeinon välitön jäsenedustus on turvattava saamelaiskäräjien hallituksessa. Saamelaiskäräjät on pitänyt myös saamen käsityön eli 5) *Sámi duodjin* edustajia perustuslain tarkoittamina saamelaisina. Kun saamelaiskäräjien hallituksessa on seitsemän (7) jäsentä, edustaisivat loput kaksi jäsentä esityksemme mukaisesti muita saamelaistahoja. Perinteinen luonnontuotteiden keräily, ja muut saamelaisperinteen mukaiset elinkeinot mukaan lukien. Nämä hallituksen kaksi jäsentä edustaisivat muita kuin viittä ensiksi mainittujen saamelaiselinkeinojen harjoittajien edustajia hallituksessa. Tämä järjestely turvaisi saamelaisten yhdenvertaisen ja oikeudenmukaisen kohtelun jatkossa saamelaishallinnossa ja perustuslain täytäntöönpanossa.

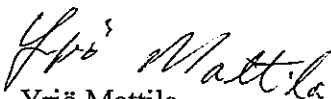
Tähän saakka saamelaiskäräjien hallituksen kokoonpano, joka on käytännössä lähes aina muodostunut vain yhden elinkeinohaaran edustajista, on aiheuttanut *ongelmia ja edunmenetyksiä* muiden tahojen kuin poronhoidon kannalta. Esimerkiksi saamelaismatkailuelinkeino on joutunut edustautumaan itse ja eri yhteyksissä ja huolehtimaan oikeuksistaan yhdistystoiminnan kautta, koska saamelaiskäräjien hallituksen ei ole katsottu huolehtivan elinkeinon eduista ja oikeuksista asianmukaisesti. Myös valtiovallan on katsottava tunnustaneen tämän lähtökohdan, koska esimerkiksi edellä mainittuun Tenojoen kalastussäännöksiä uusimista koskevaan viralliseen Suomen neuvotteluvaltuuskuntaan nimettiin mm. saamelaiskäräjien edustajien lisäksi myös saamelaismatkailuyhdistyksen jäsen. Myös Metsähallitus on luonut viranomaiskäytännön, jossa mainittu matkailuyhdistys osallistuu *Akwé:kon* työryhmän työhön saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaiskäräjien hallituksen tulisi huolehtia kaikkien oikeuksista yhdenvertaisella tavalla. Kun käytännössä näin ei ole tapahtunut, on esityksemme perusteltu. Kun hallituksen jäsenet edustavat vain yhtä elinkeinohaaraa (tällä hetkellä poronhoitoa), on aivan ilmeistä, että poronhoitoon nähden kilpailevat/häiritsevät saamelaiselinkeinot (esimerkiksi riekonmetsästys lintukoerien avulla ja matkailuelinkeinot) ja elinkeinojen intressit eivät tule valvotuksi hallituksessa asianmukaisesti. Kun saamelaiskäräjien vaalitavasta johtuu, että vain yksi ryhmittämä yleensä

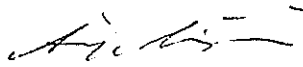
pääsee saamelaiskäräjillä valtaan ja miehittää hallituksen, on tähän yhdenvertaisen kohtelun kannalta ongelmalliseen tilanteeseen puututtava lainsäädäntötoimin esittämällämme tavalla. Esityksemme on perusteltua myös saamelaiskulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen kannalta.

Esityksemme tukee saamelaisten yhdenvertaisen kohtelun periaatetta välillisesti siitä, että mahdollisimman monen saamelaisen tulee voida yhdenvertaisella tavalla hyödyntää saamelaisten kotiseutualueen maa- ja vesialueita itse harjoittamaansa saamelaista elinkeinoa tai elinkeinojen yhdistelmää käyttäen kestävän käytön puitteissa. Saamelaiskäräjien hallituksen rooli näissä yhteyksissä on keskeinen.

Jos saamelaisten poismuuttoa saamelaisalueelta ei voida ehkäistä, saamelaiskulttuurin tuhoutuminen ja saamelaisten sulautuminen pääväestöön jatkuvat. Poismuuton yhteydessä saamelainen menettää välittömästi elävän yhteytensä kulttuuriinsa (elinkeinonsa), ja toisessa sukupolvessa hän menettää myös saamen kielensä. Saamelaiset tarvitsevat Lapissa ennen muuta perinteisten elinkeinojen työpaikkoja, jotta poismuuttoa voidaan hillitä, mitä esityksemme osaltaan tukee. Saamelaiskäräjien pitämän tilaston mukaan noin 75 % nuorista asuu jo muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella, mitä on pidettävä huolestuttavana kehityksenä saamelaiskulttuurin ja saamen kielen ylläpidon ja kehittämisen kannalta ja mihin haasteeseen esillä olevalla lainsäädäntöhankkeella on vastattava asianmukaisesti.

Esityksemme saamelaiskäräjien hallituksen kokoonpanosta saa myös historiallista perspektiiviä. Saamelaisten historiallinen tapa järjestää alueensa maa- ja vesialueiden käyttöä on perustunut vanhaan siidajärjestelmään, mikä alun perin ei ole ollut yksinomaan poronhoidon alueiden käytön tapa, vaan alun perin siidan toimivalta koski kaikkea maankäyttöä, kuten metsästystä ja kalastusta (Aage Solbakk (1994): *Sámi historjá I* s. 64-66 ja Veli-Pekka Lehtola (2002): *The Saami siida and the Nordic states from the Middle Ages to the beginning of the 1900s* s. 186). Siidanjärjestelmän toimeenpano (hallitus) kuului siidan kotakäräjille (Kaisa Korpijaakko (1987): *Kotakäräjät – oliko niitä?*). Kotakäräjien jäsenet koostuivat monista perheistä ja eri elinkeinojen edustajista.

Yrjö Mattila
puheenjohtaja

Anja Akujärvi
Sihteeri